

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 31 marca 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Grela (przewodniczący)
SSN Ewa Stefańska (sprawozdawca)
SSN Krzysztof Wesołowski

w sprawie z powództwa M. D. i M. D.1.
przeciwko Bank w W.
o ustalenie,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
31 marca 2023 r. w Izbie Cywilnej w Warszawie,
skargi kasacyjnej strony pozwanej
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie
z 25 czerwca 2020 r., sygn. akt I ACa 286/18,

- 1) oddala skargę kasacyjną;**
- 2) zasądza od pozwanego na rzecz powodów kwotę 5.400 zł (pięć tysięcy czterysta złotych) tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.**

[SOP]

UZASADNIENIE

Powodowie M. F. i M. D. w pozwie skierowanym przeciwko Bank S.A. w W. domagali się ustalenia, że umowa nr [...] z 20 lutego 2008 r. o kredyt hipoteczny dla

osób fizycznych „[...]” waloryzowana kursem CHF, jest nieważna. Wyrokiem z 28 grudnia 2017 r. Sąd Okręgowy w Warszawie ustalił, że zapis § 10 ust. 4 umowy nr [...] z 20 lutego 2008 r. o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych „[...]” waloryzowanej kursem CHF, zawartej między powodami M. F. i M. D. a Bank (obecnie: Bank) S.A. w W., jest nieważny, oraz oddalił powództwo w pozostałym zakresie.

Sąd Okręgowy ustalił, że 20 lutego 2008 r. strony zawarły umowę nr [...] o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych „[...]” waloryzowaną kursem CHF. Pozwany udzielił powodom kredytu na zakup działki gruntu z domem jednorodzinnym w kwocie 301 000 zł. Kwota kredytu została wyrażona w walucie waloryzacji na koniec dnia 31 grudnia 2007 r. według kursu kupna waluty z tabeli kursowej Banku S.A. i wynosiła 141 760,46 CHF. W umowie wskazano, że kwota ta ma charakter informacyjny i nie stanowi zobowiązania Banku, gdyż wartość kredytu wyrażona w walucie obcej może być różna od podanej. Kredyt został oprocentowany według stawki bazowej LIBOR 3M oraz stałej marży Banku w wysokości 1,10 %. Przewidziano, że Bank co miesiąc dokona porównania aktualnie obowiązującej stawki bazowej ze stawką bazową ogłaszaną przedostatniego dnia roboczego poprzedniego miesiąca i dokona zmiany wysokości oprocentowania kredytu w przypadku zmiany stawki bazowej LIBOR 3M o co najmniej 0,10 punktu procentowego. Raty kapitałowo-odsetkowe spłacane będą w złotych po uprzednim ich przeliczeniu według kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej Banku S.A., obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50.

W umowie wskazano, że jej integralną część stanowi Regulamin udzielania kredytu hipotecznego dla osób fizycznych „[...]” oraz że kredytobiorca oświadcza, iż przed zawarciem umowy zapoznał się z tym dokumentem i uznaje jego wiążący charakter. W umowie zawarto oświadczenie kredytobiorcy, zgodnie z którym został on dokładnie zapoznany z warunkami udzielania kredytu złotowego waloryzowanego kursem waluty obcej, w tym zasadami dotyczącymi spłaty kredytu i w pełni je akceptuje. W świetle złożonego oświadczenia kredytobiorca jest świadomy, że z kredytem waloryzowanym związane jest ryzyko kursowe, a jego konsekwencje wynikające z niekorzystnych wahań kursu złotego wobec walut obcych mogą mieć wpływ na wzrost kosztów obsługi kredytu. Wypłata kredytu nastąpiła 21 lutego 2008 r. Kredyt został przeliczony na walutę waloryzacji według kursu kupna CHF z 21 lutego 2008 r. wynoszącego 2,1568 zł, kwota kredytu wyniosła 139 555,61 CHF. Do 21 kwietnia 2017 r. powodowie spłacili pozwanemu raty w kwocie 179 680,20zł, z

czego kwota 134 934,95 zł stanowiła spłatę kapitału, a kwota 44 745,24 zł – spłatę odsetek.

Sąd Okręgowy wskazał, że udzielony powodom kredyt jest kredytem denominowanym. Jest to kredyt wyrażony w walucie obcej, a wypłacony w walucie polskiej, w ramach którego kredytobiorca dokonuje spłaty rat kapitałowo-odsetkowych w walucie polskiej po przeliczeniu według kursu wymiany walut na dany dzień. W wykonaniu umowy o kredyt denominowany nie dochodzi do faktycznego zakupu przez bank waluty i jej sprzedaży klientowi dokonującemu spłaty raty. W ocenie Sądu pierwszej instancji, postanowienie umowne dotyczące dokonywania przeliczenia wartości zadłużenia kredytobiorcy na CHF oraz wysokości rat spłaty kredytu z CHF na PLN są jedynie elementem klauzuli waloryzacyjnej w rozumieniu art. 358¹ § 2 k.c., która służy ustaleniu i utrzymywaniu wartości świadczeń w czasie.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że zawarte w § 10 ust. 4 umowy postanowienie o treści: „Raty kapitałowo-odsetkowe spłacane są w złotych po uprzednim ich przeliczeniu wg kursu sprzedaży CHF z tabeli kursowej Banku S.A., obowiązującego na dzień spłaty z godziny 14:50”, należy uznać za sprzeczne z prawem i dobrymi obyczajami. Wysokość świadczenia została bowiem określona przy użyciu metody subiektywnej, uzależnionej wyłącznie od woli silniejszej strony umowy, tj. banku. W ocenie Sądu Okręgowego, bez znaczenia jest to, czy bank w praktyce stosował wskaźniki zobiektywizowane, np. odwołujące się do kursów NBP. Przedmiotem oceny jest bowiem treść umowy, a nie sposób jej stosowania.

Sąd Okręgowy zauważył, że żądanie pozwu dotyczy ustalenia nieważności umowy w całości i uznał, że w zakresie żądania powodów mieści się również ustalenie nieważności jej części, w tym przypadku postanowienia zawartego w § 10 ust. 4 tej umowy. Zdaniem Sądu pierwszej instancji należy stwierdzić, że w zakresie konsensu stron leżało uzyskanie/wypłacenie w złotych polskich uzgodnionej kwoty kredytu, co wobec ubocznej i zabezpieczającej funkcji klauzuli waloryzacyjnej nie uzasadnia uznania umowy w całości za nieważną. Według Sądu Okręgowego konstatacji tej nie zmienia fakt, że z punktu widzenia pozwanego banku uzyskiwał on nieuzasadnione kontraktowo korzyści o znacznej wartości.

Na skutek apelacji obu stron, wyrokiem z 25 czerwca 2020 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie zmienił zaskarżony wyrok w punkcie drugim w ten sposób, że ustalił, iż umowa kredytu nr [...] o kredyt hipoteczny dla osób fizycznych „[...]” waloryzowany kursem CHF, zawarta w dniu 20 lutego 2008 r. pomiędzy M. F. i M. D. a Bank (aktualnie: Bank) S.A. w W., wraz z aneksem do tej umowy zawartym 25 czerwca 2012 r., jest nieważna, oraz oddalił apelację pozwanego i orzekł o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny wskazał, że ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji były prawidłowe. Niemniej jednak w świetle żądań pozwu, opartych na twierdzeniach o abuzywności klauzul dotyczących mechanizmu waloryzacji kredytu według kursu CHF przewidzianego w umowie kredytu, a więc zawartych nie tylko w § 10 ust 4 oraz § 1 ust. 3A tej umowy, ale też innych postanowieniach umowy kredytu, konieczne było uzupełnienie tych ustaleń przez ustalenie treści wszystkich postanowień umowy odnoszących się do mechanizmu waloryzacji. W szczególności dotyczyło to regulacji zawartych w § 12 ust 5 i § 15 ust. 4 umowy kredytu. Sąd odwoławczy ustalił dodatkowo, że w myśl § 12 ust. 5 umowy kredytu wcześniejsza spłata całości kredytu lub raty kapitałowo-odsetkowej, a także spłata przekraczająca wysokość raty powoduje, że kwota spłaty jest przeliczana po kursie sprzedaży CHF z tabeli kursowej Banku S.A. obowiązującym na dzień i godzinę spłaty, zaś zgodnie z § 15 ust. 4 umowy z chwilą wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego / od dnia wytoczenia powództwa o zapłatę wierzytelności Banku z tytułu umowy kredytowej, Bank dokonuje przeliczenia wierzytelności na złote po kursie sprzedaży CHF z tabeli kursowej Banku S.A. z dnia wystawienia bankowego tytułu egzekucyjnego lub wytoczenia powództwa. Sąd Apelacyjny zaznaczył także, że w Regulaminie odwołania do tabeli kursowej Banku S.A. na dzień spłaty zostały wymienione w § 23 ust. 2 i 3.

Sąd odwoławczy wskazał, że umowa kredytu zawarta przez strony odpowiada definicji umowy kredytu indeksowanego wypracowanej w orzecznictwie i doktrynie, mieści się w konstrukcji ogólnej kredytu bankowego i stanowi jej możliwy wariant zgodnie z art. 353¹ k.c. w zw. z art. 69 pr. bank. Sąd Apelacyjny zakwestionował ocenę Sądu Okręgowego, zgodnie z którą umowa kredytu jest nieważna ze względu na sprzeczność z prawem lub z naturą stosunku prawnego. Zaaprobował natomiast

stanowisko, że przedmiotowa umowa zawiera niedozwolone klauzule umowne. Sąd Apelacyjny zaznaczył jednak, że dotyczy to nie tylko postanowień zawartych w § 10 pkt. 4 umowy, ale także w § 1 ust. 3A, § 12 ust 5 i § 15 ust. 4, w których odwołano się do odpowiednich tabel kursowych Banku, tj. kursu kupna w przypadku wyrażenia kwoty pożyczki w walucie waloryzacji i kursu sprzedaży w odniesieniu do określenia wysokości spłacanych rat kapitałowo-odsetkowych.

Sąd Apelacyjny wskazał następnie, że zakres zastosowania art. 385 ¹ k.c. obejmuje umowy zawierane przez przedsiębiorców z konsumentami, gdy umowa kształtuje prawa i obowiązki konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając ich interesy. W ocenie Sądu odwoławczego, sprzeczność działań pozwanego z dobrymi obyczajami przejawiała się w procedurze towarzyszącej zawieraniu umowy kredytu z powodami, związanej z brakiem indywidualnego ustalenia postanowień umownych oraz odesłaniem do tabel kursowych Banku, w powiązaniu z narzuconym spreadem walutowym. Sąd Apelacyjny stwierdził także, że doszło do niedoinformowania powodów odnośnie ryzyka kursowego, z jakim wiąże się zaciągnięcie kredytu indeksowanego walutą obcą. Bank wskazał wprawdzie, że powodowie dokonali wyboru takiego instrumentu finansowego i oświadczyli, że znane jest im ryzyko zmiany kursu, jednak żadna ze stron nie przewidywała, że zmiana ta może być tak istotna w dłuższej perspektywie czasowej. Bank nie przedstawił powodom symulacji długookresowej zmiany warunków spłaty w warunkach wzrostu kursu CHF do PLN dwu- lub trzykrotnie, w stosunku do daty zawarcia umowy i poszczególnych aneksów. Sąd Apelacyjny podkreślił także, że klauzule waloryzacyjne wprowadzone zostały do umowy w taki sposób, że powodowie nie mieli realnego wpływu na ich treść, jak również na kształtowanie tabel kursowych ani tym bardziej na ustalanie kursu waluty, a nadto nie zostali właściwie poinformowani o sposobie ich ustalania przez Bank. Przytoczone okoliczności wskazują za niedozwolony charakter wskazanych klauzul.

Zdaniem Sądu odwoławczego, naruszeniem dobrych obyczajów i rażącym naruszeniem usprawiedliwionych interesów konsumenta było też zastrzeżenie dwóch różnych kursów wymiany: kursu kupna dla przeliczenia wypłaconego przez Bank kredytu i kursu sprzedaży dla obliczania rat spłacanego kredytu. W ten sposób Bank zastrzegł sobie dodatkowe nieuzasadnione korzyści kosztem konsumenta.

Takie rozwiązanie nie tylko podwyższało raty kapitałowe, ale także zwiększało podstawę naliczania odsetek i prowizji (marży). Zastrzegając sobie prawo posługiwania się własnymi tabelami kursowymi, Bank dodatkowo mógł zwiększać swoje zyski, ustalając kurs powyżej kursu kantorowego. W ocenie Sądu Apelacyjnego, Bank przyznał sobie prawo do arbitralnego decydowania o wysokości rat, które powodowie mieli spłacać, a klauzule ryzyka wymiany nie zostały wyrażone prostym i zrozumiałym dla konsumenta językiem w znaczeniu nadanym tym pojęciom przez art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13.

Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska Sądu Okręgowego, że pomimo wyeliminowania postanowień zawartych w § 10 ust. 4, umowa może być w dalszym ciągu wykonywana. Aby ocenić, czy proponowana umowa mogła być w dacie jej zawierania korzystna dla konsumenta, trzeba uwzględnić wszystkie zobowiązania nałożone na niego tą umową, a zatem w przypadku kredytu indeksowanego, wszystkie te dane, które pozwalały w dacie zaciągania kredytu przewidzieć jego całkowity koszt dla konsumenta. Tymczasem każdy wzrost kursu CHF w relacji do PLN w stosunku do kursu z dnia przeliczenia kursem kupna wypłaconych środków pieniężnych, powoduje podwyższenie podstawy oprocentowania kredytu, a jednocześnie skutkuje uiszczeniem przez kredytobiorcę w kapitałowej części raty ukrytego oprocentowania, którym jest różnica kursowa. W efekcie nawet przy ujemnej stawce LIBOR i niskiej prowizji, kredyt ten jest niezwykle korzystny dla Banku. Klauzula waloryzacyjna ma dla konsumenta taki skutek, że z uwagi na wzrost kursu CHF, mimo spłacania przez wiele lat rat kapitałowych, jego zadłużenie z tytułu kapitału maleje pozornie, wyłącznie nominalnie w przyjętym mierniku waloryzacji, w rzeczywistości zaś jego zadłużenie w PLN rośnie w razie wzrostu kursu CHF.

Sąd odwoławczy wskazał, że umowa kredytu nie może dalej być wykonywana po wyeliminowaniu klauzul uznanych za abuzywne. Po wyeliminowaniu klauzul walutowych bez wątpienia powstałby problem wykonywania umowy w zakresie wyliczania rat kapitałowo-odsetkowych oraz kapitału pozostałego do spłaty. Umowa stałaby się niezrozumiała, jak również sprzeczna z intencją zawierających ją stron, skoro nie zawierałaby mechanizmu waloryzacji, zaś do kwoty w złotych polskich zastosowanie miałyby oprocentowanie według stawki LIBOR charakterystycznej

dla zobowiązań w walucie obcej. Doszłoby zatem do wypaczenia woli stron i braku konsensusu co do przedmiotowo istotnych elementów umowy. Brak możliwości uzupełnienia postanowień określających sposób przeliczenia kwoty kredytu oraz wysokości rat kapitałowo-odsetkowych powoduje więc, że umowa nie zawiera elementów przedmiotowo istotnych co do których powinny nastąpić uzgodnienia między stronami, a zatem nie może być wykonywana. Nadto zniesienie ryzyka kursowego, poprzez eliminację klauzuli walutowej powoduje, że brak jest elementu, który charakteryzował umowę zawartą przez strony. W konsekwencji Sąd Apelacyjny uznał umowę kredytu za nieważną.

Pozwany wniósł skargę kasacyjną, w której zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości. Zarzucił naruszenie art. 382 w zw. z art. 316 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.; art. 382 w zw. z art. 217 § 3 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.; art. 382 w zw. z art. 235 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.; art. 385¹ § 1 k.c., art. 65 § 1 i 2 k.c., art. 385¹ § 1 oraz art. 385² k.c. oraz art. 3 ust. 1 Dyrektywy 93/13 w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c., art. 58 § 1 w zw. z art. 385¹ § 2 k.c., art. 58 § 1 w zw. z art. 385¹ § 2 w zw. z art. 5 k.c. oraz art. 189 k.p.c. oraz art. 6 Dyrektywy 93/13 w zw. z art. 2 oraz art. 32 Konstytucji RP oraz art. 2 i art. 3 Traktatu o Unii Europejskiej, art. 358 § 2 k.c. w zw. z motywem 13. Dyrektywy 93/13. Na tej podstawie skarżący wnieśli o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

W odpowiedzi powodowie wnieśli o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie na ich rzecz kosztów zastępstwa procesowego w postępowaniu kasacyjnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie.

Nie mogą odnieść zamierzonego przez skarżącego skutku podniesione przez niego zarzuty naruszenia prawa procesowego, tj. art. 382 w zw. z art. 316 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.; art. 382 w zw. z art. 217 § 3 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.; art. 382 w zw. z art. 235 § 1 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. Pozwany kwestionuje w nich bowiem w rzeczywistości ustalenia faktyczne Sądu Apelacyjnego, co jest niedopuszczalne w postępowaniu kasacyjnym. Zgodnie bowiem z art. 398¹³ § 2 k.p.c., w postępowaniu

kasacyjnym Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia.

Nie są zasadne także zarzuty naruszenia prawa materialnego, sformułowane jako naruszenie: art. 385¹ § 1 k.c., art. 65 § 1 i 2 k.c., art. 385¹ § 1 oraz art. 385² k.c. oraz art. 3 ust. 1 Dyrektywy 93/13 w zw. z art. 65 § 1 i 2 k.c., art. 58 § 1 w zw. z art. 385¹ § 2 k.c., art. 58 § 1 w zw. z art. 385¹ § 2 w zw. z art. 5 k.c., art. 189 k.p.c., art. 6 Dyrektywy 93/13 w zw. z art. 2 oraz art. 32 Konstytucji RP oraz art. 2 i art. 3 Traktatu o Unii Europejskiej, art. 358 § 2 k.c. w zw. z motywem 13. Dyrektywy 93/13.

Sąd Apelacyjny trafnie za abuzywne uznał postanowienia zawarte w § 1 ust. 3A, § 10 pkt 4, § 12 ust 5 i § 15 ust. 4 umowy, w których odwołano się do tabel kursowych Banku. Są to zarówno klauzule dotyczące spreadu walutowego, jak i ryzyka kursowego, a więc wszystkie postanowienia umowy odnoszące się do mechanizmu przeliczeniowego. Zdaniem Sądu odwoławczego, naruszeniem dobrych obyczajów i rażącym naruszeniem usprawiedliwionych interesów konsumenta było nie tylko sformułowanie w umowie postanowień, które nie pozwalało powodowi na orientację co do sposobu ustalania kursów CHF przez Bank, ale także zastrzeżenie dwóch różnych kursów wymiany: kursu kupna dla przeliczenia wypłaconego przez Bank kredytu i kursu sprzedaży dla obliczania rat spłacanego kredytu. Bank przyznał więc sobie prawo do arbitralnego decydowania o wysokości rat, które powodowie mieli spłacać, a klauzule ryzyka wymiany nie zostały wyrażone prostym i zrozumiałym dla konsumenta językiem w znaczeniu nadanym tym pojęciom przez art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13.

Skarżący nie ma racji twierdząc, że Sąd Apelacyjny dokonał nieprawidłowej wykładni przesłanki jednoznaczności postanowienia. W orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości UE utrwaliła się wykładnia art. 4 ust. 2 Dyrektywy Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. U. UE. L. z 1993 r. Nr 95, str. 29 z późn. zm., dalej: dyrektywa 93/13), wskazująca, że „wymóg, zgodnie z którym warunek umowny musi być wyrażony prostym i zrozumiałym językiem, powinien być rozumiany jako nakazujący nie tylko, by dany warunek był zrozumiały dla konsumenta z gramatycznego punktu widzenia, ale także, by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie

mechanizmu wymiany waluty obcej, do którego odnosi się ów warunek, a także związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach dotyczących uruchomienia kredytu, tak by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne” (zob. wyroki TSUE: z 30 kwietnia 2014 r., C-26/13, Árpád Kásler i Hajnalka Káslerné Rábai przeciwko OTP Jelzálogbank Zrt, pkt 75; z 20 września 2017 r., C-186/16, Ruxandra Paula Andriciuc i in. przeciwko Banca Românească SA, pkt 45). Jednoznaczność postanowienia umownego obejmuje więc także możliwość ustalenia treści stosunku zobowiązaniowego przez przeciętnego konsumenta. Nie chodzi tu jedynie o jednoznaczność językową, ponieważ postanowienia jednoznaczne w tym sensie mogą nie pozwalać na określenie treści zobowiązania, a w szczególności rozmiaru przyszłego świadczenia konsumenta. Taka sytuacja miała miejsce w wypadku klauzul indeksacyjnych zastosowanych przez pozwanego w umowie zawartej z powodami.

W orzecznictwie utrwalony jest pogląd, że postanowienia umowy zawartej z konsumentem, przyznające bankowi swobodę kształtowania kursu waluty obowiązującego w ramach stosunku umownego, a przez to swobodę kształtowania wysokości świadczenia własnego i drugiej strony, należy uznać za niedozwolone postanowienia umowne, choćby bank w rzeczywistości korzystał z tej swobody w sposób oględny, nie naruszając rażąco interesów drugiej strony (zob. postanowienie SN z 20 października 2023 r., I CSK 1587/23). Ponadto przyjmuje się, że abuzywność klauzul oceniana jest na chwilę zawarcia umowy, a do jej kryteriów nie należą odniesienia do innych wskaźników czy stanów faktycznych, takich jak np. późniejsze zachowanie się przedsiębiorcy, wprowadzenie do porządku prawnego nowych przepisów prawa odnoszących się do podobnych typów umów czy też ekwiwalencja świadczeń spełnianych przez konsumenta na podstawie klauzuli abuzywnej oraz świadczeń, jakie spełniałby na podstawie innej umowy zawartej z tym samym podmiotem (zob. postanowienie SN z 20 października 2023 r., I CSK 1416/23).

Niezasadne jest również twierdzenie skarżącego o zastosowaniu przez Sąd Apelacyjny zbyt daleko idącej sankcji abuzywności części postanowień zawartej przez strony umowy. W orzecznictwie trafnie bowiem wyjaśniono, że działania sądu

w razie stwierdzenia klauzuli abuzywnej mają mieć charakter sankcyjny, co oznacza osiągnięcie swoistego skutku zniechęcającego profesjonalnych kontrahentów, zawierających umowy z konsumentami do przewidywania w umowach z nimi nieuczciwych postanowień umownych. Taki skutek nie mógłby zostać osiągnięty, gdyby umowa mogła zostać uzupełniona w niezbędnym zakresie przez sąd krajowy przez wprowadzenie do umowy warunków uczciwych. Kontrahent konsumenta niczym by bowiem nie ryzykował, narzucając nieuczciwe postanowienia umowne, skoro mógłby liczyć na to, że sąd uzupełni umowę przez wprowadzenie uczciwych warunków, które powinny być przez niego zaproponowane od razu (zob. postanowienie SN z 20 października 2023 r., I CSK 1311/23).

Bezspornie konsekwencją stwierdzenia, że dane postanowienie umowne ma charakter niedozwolony w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. jest działająca *ex lege* sankcja bezskuteczności niedozwolonego postanowienia, połączona z przewidzianą w art. 385¹ § 2 k.c. zasadą związania stron umową w pozostałym zakresie (zob. uchwałę SN z 29 czerwca 2007 r., III CZP 62/07, uchwałę składu 7 sędziów SN z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21, a także wyroki SN: z 30 maja 2014 r., III CSK 204/13; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17). Jednakże w wyroku z 26 marca 2019 r. TSUE wykluczył, aby sąd krajowy mógł zmieniać treść nieuczciwych warunków zawartych w umowach (zob. C-70/17, Abanca Corporación Bancaria SA przeciwko Albertowi Garcíi Salamance Santosowi i Bankia SA przeciwko Alfonsowi Antoniowi Lau Mendozie i Verónice Yulianie Rodríguez Ramírez, pkt 54). Nieuprawnione jest zatem zastąpienie przez sąd postanowień niedozwolonych innymi, co prowadziłoby w istocie do zmiany treści łączącej strony umowy. Możliwość takiej zmiany umowy przez sąd stoi w sprzeczności z celami prewencyjnymi dyrektywy 93/13, gdyż przedsiębiorcy wiedzieliby, że nawet w razie zastosowania klauzuli niedozwolonej umowa zostanie skorygowana przez sąd w sposób możliwie najpełniej odpowiadający ich woli, a jednocześnie dopuszczalny w świetle przepisów o niedozwolonych postanowieniach umownych (zob. wyrok TSUE z 29 kwietnia 2021 r., C-19/20, R.W. przeciwko Bank BPH, pkt 68).

Sąd Najwyższy w wyroku z 11 grudnia 2019 r. (V CSK 382/18) odwołał się do orzecznictwa TSUE i przypomniał, że w razie stwierdzenia abuzywności klauzuli ryzyka walutowego utrzymanie umowy „nie wydaje się możliwe z prawnego punktu

widzenia”, co dotyczy także klauzul przeliczeniowych przewidujących spread walutowy (zob. wyroki TSUE: z 14 marca 2019 r., C-118/17, Zsuzsanna Dunai przeciwko ERSTE Bank Hungary Zrt., pkt 52; z 5 czerwca 2019 r., C-38/17, GT przeciwko HS, pkt 43). Zdaniem Trybunału, jest tak zwłaszcza wówczas, gdy unieważnienie tych klauzul doprowadziłoby nie tylko do zniesienia mechanizmu indeksacji oraz różnic kursów walutowych, ale również – pośrednio – do zaniknięcia ryzyka kursowego, które jest bezpośrednio związane z indeksacją kredytu do waluty (zob. wyrok TSUE z 3 października 2019 r., C-260/18, Kamil Dziubak i Justyna Dziubak przeciwko Raiffeisen Bank International AG, pkt 44). W konsekwencji TSUE przyjął, że art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13 nie stoi na przeszkodzie temu, aby sąd krajowy, po stwierdzeniu nieuczciwego charakteru niektórych warunków umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i oprocentowanego według stopy procentowej bezpośrednio powiązanej ze stopą międzybankową danej waluty, przyjął - zgodnie z prawem krajowym - że ta umowa nie może nadal obowiązywać bez takich warunków z tego powodu, iż ich usunięcie spowodowałoby zmianę charakteru głównego przedmiotu umowy (zob. wyrok TSUE z 3 października 2019 r., C-260/18, pkt 45). Zgodnie z tym podglądem orzekł Sąd Apelacyjny, ustalając nieważność zawartej przez strony umowy kredytu hipotecznego z 18 maja 2006 r.

W judykaturze przyjmuje się, że możliwość zastąpienia niedozwolonego postanowienia umownego, w tym klauzul kursowych odsyłających do tabel bankowych, wchodzi w rachubę tylko wtedy gdy, po pierwsze - po wyłączeniu klauzuli abuzywnej umowa nie może obowiązywać, o czym decyduje obiektywne podejście w świetle prawa krajowego, przy czym wola stron umowy nie ma znaczenia; po drugie - całkowity upadek umowy naraża konsumenta na szczególnie niekorzystne konsekwencje, w świetle okoliczności istniejących lub możliwych do przewidzenia w chwili zaistnienia sporu, z uwzględnieniem rzeczywistych i bieżących interesów konsumenta oraz zastrzeżeniem, że do celów tej oceny decydująca jest wola w tym przedmiocie konsumenta; i po trzecie - istnieje przepis dyspozytywny albo przepis mający zastosowanie, gdy strony danej umowy wyrażą na to zgodę, który mógłby zastąpić wyłącznie niedozwolone postanowienie umowne, umożliwiając utrzymanie umowy z korzyścią dla konsumenta. W sytuacji, gdy powyższe przesłanki są spełnione, klauzula abuzywna zostaje zastąpiona

i umowa zostaje utrzymana w mocy. Natomiast, gdy przesłanki zastąpienia nie są spełnione, umowa jest w całości nieskuteczna, chyba że konsument wyrazi zgodę na niedozwolone postanowienie, przywracając mu jednostronnie skuteczność (zob. postanowienie SN z 13 października 2023 r., I CSK 92/23). W przedmiotowej sprawie powodowie jako kredytobiorcy nie wyrazili zgody na zastąpienie abuzywnych postanowień umowy innymi, np. odwołującymi się do kursu NBP. Należy też przyjąć, że kredytobiorcy są świadomi skutków upadku umowy, co ostatecznie potwierdzili w odpowiedzi na skargę kasacyjną.

Z tych przyczyn Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c., art. 99 k.p.c., art. 108 § 1 k.p.c. w zw. art. 398²¹ k.p.c. oraz § 10 ust. 4 pkt 2 w zw. z § 2 pkt 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 265, z późn. zm.).

(r.g.)

[ał]